

"Οτι πάντες οί φυσικοί τήν ψυχὴν ὠρίζοντο τῷ κινητικῷ, τῷ γνωστι-
 κῷ καὶ τῷ ἀσωμάτῳ· ὑπέθεντο γάρ αὐτὴν κινεῖν μὲν τὸ σῶμα κινουμένην
 ὑφ' ἑαυτῆς, ὅθεν καὶ αὐτοκίνητον ἔλεγον. Καὶ οἱ μὲν περὶ Δημόκριτον
 καὶ Λεύκιππον τῆς πυρώδους ἔλεγον εἶναι φύσεως ἐκ τῶν σφαιρικῶν
 ξυσματίων συνεστηκυῖαν, ὧν εἰσιόντων καὶ ἐξιόντων ἐν τῷ ἐμψύχῳ σώματι
 δι' ἀναπνοῆς, κινεῖσθαι τε αὐτὴν καὶ κινεῖν τὸ ἐμψυχον σῶμα· οὗ σημείον
 ἔστι, ἐκλειπούσης τῆς ἀναπνοῆς, οὐδὲ ζῆν ἔχουσι τὰ τοιαῦτα· οἷς σχεδὸν
 εἰς ταῦτόν ἦκουσι Πλάτων καὶ Ἀναξαγόρας τιθέντες πάντες τὴν ψυχὴν
 αὐτοκίνητον, | οὐδὲ εἰς τὸ γνωστικόν αὐτῆς ἀποβλέψαντες, ἐκ τῶν ἀρχῶν ἰ. 206
 τῶν ὄντων αὐτὴν ἐνάμισαν συνεστάναι, ὡς ἂν ἔχει πάντων ἀντιλαμβάνε- 10
 σθαι διὰ τῆς πρὸς τὰς ἀρχὰς αὐτῶν ὁμοιότητος, ὡσπερ Ἐμπεδοκλῆς ἀρχὰς
 πάντας τὰ τέσσαρα στοιχεῖα ὑποτιθεῖς, καὶ ἐπὶ τούτοις τὴν φιλίαν τε
 καὶ νεῖκος, τὴν μὲν ὡς συναγωγόν, τὸ δὲ ὡς διακριτικόν, καὶ τὴν
 οὐσίαν τῆς ψυχῆς ἐκ τούτων συνίστησιν· διὸ καὶ λέγει πού· „Γαίη μὲν
 γαῖαν ὀπώπαμεν, ὕδατι δ' ὕδωρ, αἰθέρι δ' αἰθέρα δῖον, ἀτὰρ πυρὶ πῦρ 15
 αἰθέρεον, στοργῇ δὲ στοργήν, νεῖκος δὲ τῷ νεῖκει λυγρῷ“· ὧ δοκεῖ πως
 καὶ Πλάτων συντιθέμενος ἐν Τιμαίῳ· κρᾶμα λέγει τὴν ψυχὴν ἐκ τῆς
 ἀμερίστου οὐσίας καὶ μεριστῆς, ἴν' ἐξ ἀμφοτέρων μέσως ἔχουσα, καὶ ἄπτη-
 τα· ἀμφοτέρων, καὶ ἐξ ἀριθμῶν δὲ τὴν ψυχὴν συνεστάναι· φησὶν, ἦ
 κατ' ἀριθμούς, ἵνα γινώσκῃ τὰ ὄντα κατ' ἀριθμούς εἰδητικούς συνεστῶτα. 20
 Τέτταρας μὲν γὰρ ἔχει τὰς γνωστικὰς δυνάμεις· νοῦν καὶ ἐπιστήμην,
 δόξαν καὶ αἴσθησιν. Ἄπτεται δὲ δι' αὐτῶν τῶν γνωστῶν ἐκάστου· τῷ
 μὲν νῷ διὰ τὴν ἄμεσον ἀφῆν τῶν γνωστῶν· τῇ δὲ ἐπιστήμῃ καὶ δυάδι
 καθ' ὁμοιότητα γραμμῆς ἐκ προτέρων ἐπὶ τὸ συμπέρασμα προϊούσα· τῇ
 δὲ δόξῃ καθ' ὁμοιότητα ἐπιπέδου, ἐπαμφοτερίζουσα ἐπ' ἐνίων· τῇ δὲ 25
 αἰσθήσει ὡς τετράδι καθ' ὁμοιότητα τῶν στερεῶν καὶ τῶν αἰσθητῶν ἀντι-
 λαμβανομένη τῇ γνώσει. Ἄλλοι δὲ τὸ κινητικόν καὶ γνωστικόν ἐν τῇ
 ψυχῇ συνάψαντες· ψυχὴ, φασὶν, ἐστὶν ἀριθμὸς κινῶν ἑαυτόν, ὡς Ξενο-
 κράτης ὁ Πλατωνικὸς διάδοχος συμφερόμενος Πυθαγορείοις. Καὶ Θαλῆς,
 πρὸς τὸ κινητικόν ἀφορῶν τῆς ψυχῆς ἐμψυχον, ἔλεγε τὴν μαγνητικὴν ὡς 30
 τὸν σίδηρον ἔλκουσαν. Ἀναξιμένης δὲ καὶ Διογένης, ἀρχὴν τιθέντες τὸν
 ἀέρα ὡς λεπτομερῆ καὶ κινητικόν, καὶ τὴν ψυχὴν ἐντεῦθεν οὐσίουν.
 Ἡράκλειτος δὲ τῆς πυρώδους ἐτίθει ταύτην οὐσίας. Ἀλκμαίων δὲ ἐκ τῶν
 οὐρανίων σωμάτων αὐτὴν συνίστησιν. Ὁ δὲ γε Ἴππων τῆς ὑδατώδους
 οὐσίας αὐτὴν τίθει διὰ τὸ σπέρμα κάθυγρον ὄν, ὅπερ ἐστὶ σπερματικὴ 35
 τῶν ζώων ἀρχή. Ὁ δὲ Κριτίας ψυχὴν ἐτίθει τὸ αἷμα, πρὸς τὸ αἰσθητι-
 κόν ἀποβλέπων αὐτῆς, ὃ δι' αἵματος δοκεῖ μάλιστα γίνεσθαι, καίτοι τῶν
 ὀργάνων τῆς αἰσθήσεως τῶν κυριωτέρων ἀναίμων ὄντων, τῶν νεύρων
 δηλονότι, καὶ ζώων πολλῶν ἀναίμων ὄντων, ὡς τῶν ἐντόμων. Γῆν δὲ
 οὐδεὶς ἐκείνων ἐτίθει τὴν ψυχὴν εἰ μὴ κατὰ τι μέρος, ὡς Ἐμπεδοκλῆς, ὃ 40

f. 207 προείρηται. Πάντες δέ, πλὴν Ἀναξαγόρου, | ἐκ τῶν ἀρχῶν τίθενται τὴν ψυχὴν, εἰ καὶ διαφόρως.

Ὅτι οὐκ ἀνάγκη πᾶν τὸ κινεῖν ἕτερον καὶ αὐτὸ κινεῖσθαι· ἢ γὰρ καθ' αὐτὸ κινεῖται, ἢ κατὰ συμβεβηκός, ὡς κινεῖνται μὲν οἱ τοῖς ποσὶ βαδίζοντες καθ' αὐτὸ καὶ κατὰ φύσιν, εἰ δ' ἐν τῷ πλοίῳ κινουμένων κοιμώμενοι· πλωτῆρες κινεῖνται κατὰ συμβεβηκός. Τέσσαρες δὲ οἱ τρόποι τοῦ καθ' αὐτὸ τι κινεῖσθαι· ἢ ἀλλοίωσις, ἢ φορά, ἢ αὔξησις, ἢ φθίσις. Γένεσις γὰρ καὶ φθορὰ μεταβολαί εἰσιν, οὐ κινήσεις· φορά δὲ καὶ αὔξησις καὶ φθίσις ἐν τόπῳ θεωροῦνται· ἀλλὰ καὶ ἡ ἀλλοίωσις, μεριστῆ, οὐσα
10 καὶ περὶ μεριστῶν ὑποκείμενον. Καθ' αὐτὴν μὲν οὖν οὐκ ἂν κινεῖτο ἡ ψυχὴ, ἐπεὶ οὐδ' ἐν τόπῳ ἐστίν, ἀσώματος οὐσα. Τὰ δὲ καθ' αὐτὰ κινούμενα ἐν τόπῳ κινεῖται, ἀλλ' οὐδὲ κατὰ συμβεβηκός· τὸ γὰρ κατὰ συμβεβηκός προσυποτίθεται τὸ κατὰ φύσιν, καὶ εἴ τι μὴ κινεῖτο καθ' αὐτὸ πῆποτε, οὐδ' ἂν δυναίτο ποτε κινεῖσθαι κατὰ συμβεβηκός. Τὸ πῦρ παρὰ
15 φύσιν καὶ κατὰ συμβεβηκός κινήθει ἂν κάτω, διότι πέφυκεν ἄνω κινεῖσθαι· ὁ αὐτὸς δὲ καὶ περὶ τοῦ ἡρεμεῖν λόγος. Τὸ δὲ τοιοῦτα τιθέναι περὶ ψυχῆς οὐδὲ πλάττοντας ἐνδέχεται· σώμασι γὰρ προσήκουσιν· ἢ δὲ, ἀσώματος, καὶ οὔτε κουφότης, οὔτε βᾶρος, οὔτε τὸ μεταξὺ πρέπον ἐστὶν ὅλως αὐτῇ. Ἀλλ' οὐδὲ μοχλεῖα τινὶ συγκινεῖ τὸ σῶμα κινουμένη, οὐδὲ
20 κατὰ μόρια, ἀμερῆς οὐσα καὶ ἀσώματος. Εἰ δὲ καὶ πᾶν τὸ κινούμενον, ὅπως ἂν κινεῖτο καὶ οἰχθήποτε κινήσει, ἐξίσταται τοῦ οὐ πρότερον ἦν, ἐξίσταίτο ἂν ἑαυτῆς καὶ ἢ ψυχῆ κινουμένη, καὶ φθειροίτο. Ἔτι, εἰ κινήσει ἢ ψυχῆ τὸ σῶμα, κινεῖται ἂν κατὰ τόπον, ὥστε αὐτὴ καὶ ἡρεμεῖν ἂν ποιοίη, ὅταν ἡρεμῇ, τὸ σῶμα. Εἰ οὖν κινεῖται κινουσα, καὶ ἡρεμοῦντος ἂν τοῦ
25 σώματος, ἡρεμοίη, καὶ εἰ αἰεὶ κινουμένην ὑποτίθενται (τὸ γὰρ αὐτοκίνητον ἀεικίνητον εἶναι δεῖ), πῶς ἂν ἡρεμοίη; Ἦν δ' ἂν εὐλογον λέγειν αὐτούς, ὡς ἢ ψυχῆ, τὸ σῶμα κινεῖ, κατὰ νόησιν μὲν καὶ κρίσιν, ἢ λογικῆ· κατὰ προαίρεσιν δὲ ἦτοι φαντασίαν καὶ ὄρεξιν, ἢ τῶν ἀλόγων.

Εἶτα ἐλέγχει καὶ τὴν ἐν Τιμαίῳ θέσιν τοῦ Πλάτωνος περὶ ψυχῆς,
30 ὅτι κυκλικῶς κινεῖται, καὶ ὁ νοῦς. Πρὸς γὰρ τοῖς ἄλλοις ἀδυνατοῖς ἂ τίθησιν ἐπόμενα, καὶ ἢ νόησις κινήσεις ἄστατος ἐστίν, ὅπερ οὐκ ἐστίν· ἡρεμία γὰρ μᾶλλον ἐστίν. Διὰ τοῦτο καὶ ἐπιστήμη λέγεται ἐπίστασιν ἄγουσα καὶ ἡρεμίαν ἐμποιοῦσα ἐκ τοῦ ἀπορεῖν καὶ ζητεῖν εἴτουν κινεῖσθαι. Εἰ οὖν ἢ νόησις ἡρεμία κατὰ φύσιν ἐστίν, παρὰ φύσιν ἂν εἴη μᾶλλον τῇ
f. 207^v ψυχῆ, τὸ κινεῖσθαι, | ἐπειδὴν κινήται νοῦσα. Καὶ πῶς ἂν εἴη τὸ παρὰ
φύσιν καὶ βίαιον μακαριότης, ὡς καὶ αὐτοὶ τιθέασιν τὸν νοῦν αἰεὶ κινούμενον καὶ νοῦντα εὐδαιμονεῖν, ὅλως δὲ καὶ τὸ συμπεπλέχθαι τὸν νοῦν σώματι ἐπίπονον τε καὶ οὐκ εὐδαιμον· οὐ τὴν ἀπόλυσιν διὰ τοῦτο ποθεῖν διόλου τὸν νοῦν καὶ αὐτοὶ τίθενται ὡς τοῦτο ἂν αὐτῷ βέλτιον.
40 Ἀλλ' ἔδει, φησίν, αὐτούς τὴν ψυχὴν συνάπτοντας σώματι καὶ τὰ ἄλλα

δι' ἀκριβείας σκοπήσαι καὶ τὰ περὶ τοῦ σώματος διαστείλασθαι πῶς μὲν κοινωνεῖν αὐτῷ δύναται ἡ ψυχὴ, πῶς δὲ μή· καὶ ἐν τίσιν καὶ ποίῳ σώματι, καὶ πῶς ἔχοντι δύναμιτο ἂν συνάπτεσθαι. Νῦν δὲ ἀδιορίστως λέγουσιν, ὡσπερ ἂν εἴ τις τὴν τεκτονικὴν εἰς τοὺς αὐλοὺς ἐνεργεῖν φήσειεν, ἢ τὴν αὐλητικὴν εἰς τὸ σκυτορραφεῖν.

Ὅτι οἱ λέγοντες τὴν ψυχὴν ἀρμονίαν εἶναι ἀμαρτάνουσιν· ἡ γὰρ ἀρμονία ἐπιγίνεται τοῖς ἀρμοζομένοις ὡς ἔπεται· τῇ δὲ ψυχῇ τὸ πρῶτον εἶναι προσήκει καὶ τὸ ἐπιστατεῖν· εἶτα κατὰ τὰς διαφοροὺς ἐν τοῖς σώμασι συνθέσεις καὶ αἱ ψυχαὶ διαφοροὶ ἂν εἶεν, καὶ ἐν ἐκάστῳ σώματι πλείους, ἢ γούν ἐν ἐκάστῳ ζῳῳ.

Ὅτι εἴ τις, ἀποβλέψας εἰς τὰ πάθη, οἷον τὸ ἦδεσθαι, τὸ λυπεῖσθαι, τὸ θυμείσθαι, τὸ δευλιᾶν, λέγοι κινεῖσθαι τὴν ψυχὴν κατὰ ταῦτα (δοκοῦσι γὰρ ταῦτα κινήσεις τε εἶναι τινες καὶ οὐκ ἄνευ τῆς ψυχῆς εἶναι), οὐδὲ τοῦτ' ἀληθές οὐδ' ἀνάγκη· πρῶτον μὲν οὐκ εἰσὶ ταῦτα κινήσεις· εἰ δὲ καὶ λέγομεν τοῦτο, ἀλλ' οὐκ εἰσὶ τῆς ψυχῆς· κρίνει γὰρ ἐν αὐτοῖς μόνον· ὥστε οὐ μᾶλλον κινεῖται ἐν τούτῳ ἢ ἡρεμεῖ. Τὸ σῶμα δὲ ὡδί πως ἐν τούτοις διατίθεται καὶ κινεῖται κατὰ τι τῶν αὐτοῦ καὶ μεταβάλλει· ὥστε τοῦ ζῳῳ μὲν ἂν εἴη κινήσεις ἐν τούτοις, εἴ γε ταῦτα κινήσεις διὰ ψυχῆς· οὐκ ἔστι δὲ τῆς ψυχῆς αὐτῆς· κρίνει μὲν γὰρ ἡ ψυχὴ ἐν τῷ θυμῷ ζρεξίν ἀντιλυπύσεως· κινεῖται δὲ τὸ σῶμα κατὰ τι· μόριον, ζέοντος ἐν αὐτῷ τοῦ θερμοῦ εἴτουν τοῦ αἵματος· καὶ κρίνει μὲν αὐθις ἡ ψυχὴ τὸν φόβον· συστέλλεται δὲ τὸ θερμὸν ἐνταῦθα τοῦ σώματος, καὶ καταψύχεται καὶ ἀλλοιοῦται τὸ σῶμα. Διὰ τοῦτο γὰρ καὶ ὁ ποιητής· „χλωροί, φησίν, ὑπ' αἰδέειους“· καὶ πάλιν· „Ὀχρός τέ μιν εἴλε παρειάς“. Γελοῖον δὲ, εἴ τις ὠχρῶν ἢ ζέειν λέγοι τὴν ἀσώματον ψυχὴν. Ἀλλὰ ταῦτα τοῦ σώματος εἰσι, μετὰ τὴν κρίσιν τῆς ψυχῆς ὡδί πως διατιθεμένου. Καὶ μὴν καὶ αὐτὸ τὸ διανοεῖσθαι, εἴ γε κινεῖσθαι φαίη τις, οὐ μᾶλλον τῆς ψυχῆς ἂν εἴη κινήσεις ἢ τοῖς τῶν τοῦ σώματος μορίων, πνεύματος δηλονότι, ἢ ἐγκεφαλαίου, ἢ ἥπατος, ἢ ἄλλου, ὃ τί ποτ' ἂν ἦ· γίνονται γὰρ καὶ ἀλλοιότεροι | ἐν τῷ σκέπτεσθαι κατὰ τὸ φαινόμενον ἢ πρότερον. Τὸ δὲ κινεῖσθαι λέγειν τὴν ψυχὴν ἐν τοῖς πάθεσιν ταῦτόν ἐστι· τὸ λέγειν τὴν ψυχὴν ὑφαίνειν, ἢ σκυτορραφεῖν, ἢ καθαρίζειν, ὧν αἰτία μόνον, οὐκ αὐτουργός ἐστιν ἡ ψυχὴ. Καὶ ὡσπερ ἐν τῇ οἰκοδομίῳ οἱ τὴν οἰκοδομικὴν ἔχων ἐνεργεῖ, καὶ οὐκ αὐτὴ ἢ τέχνη, οὕτως οὐδ' ἡ ψυχὴ ἐστιν ἢ ὀργιζομένη, ἢ μισοῦσα καὶ ἐλεοῦσα, ἀλλὰ τὸ ζῳῳ αὐτὰ πάσχει, ἢ ἐνεργεῖ. Δυνατὸν δὲ ἐστὶ λέγειν, ὡς ὁ ἄνθρωπος ἐν τοῖς εἰρημένοις πάθεσιν εἴτουν ἐνεργείας τῇ ψυχῇ κινεῖται, ἀλλ' οὐχ ὡς λέγεται τῇ χειρὶ κινεῖσθαι ὁ ἄνθρωπος ὡς μέρει, ἀλλ' ὡσπερ διὰ τῆς τῶν εἰρημένων παθῶν κινήσεως ἢ εἰς αὐτὴν ληγούσης, ὡς ἐν τῇ ἀντιλίψει τῶν αἰσθητῶν τῆς προσβολῆς αὐτῶν διὰ τῶν αἰσθητηρίων κάκειθεν διὰ τοῦ αἰσθητικοῦ πνεύματος εἰς

τὴν ψυχὴν ἰεμένης· ἢ ἀπ' αὐτῆς, ὡς ἐπὶ τῆς ἀναμνήσεως, ἔταν ἐκ τῶν τεθησαυρισμένων ἐκ τῆς αἰσθήσεως φαντασμάτων τῇ ἐνδοθεν τούτων ἀνατυπώσει προαγόμεθα καὶ ἱστορεῖν αὐτά, ὡς ἐν αἰσθήσει αὐτὰ ποτὲ προειλίψαμεν, ἐνίοτε καὶ ἐκ μόνης τῆς αὐτῶν ἀναμνήσεως τὰ ἔξω συνδιατιθέμενοι· ἀναμνησθέντες γὰρ παλαιῶν φοβερῶν, δειλαίνοντες εὐθύς ὠχριῶμεν, καὶ τινῶν ὁμοίως αἰσχυρῶν, αἰδοῦμενοι ἐρυθριῶμεν.

Ὅτι ὁ νοῦς ἔοικεν ἐγγίνεσθαι μεθυστέρων ἐν τῷ ζῳῷ οὐσία τις ἄφθαρτος· οὐ γὰρ ὡς τὰ συμβεβηκότα ἐγγίνονται. Ὅτι δ' ἄφθαρτος, ἐντεῦθεν δῆλον· ἐφθείρετο γὰρ ἂν ἐν τῷ γήρα του ζῳου· ἐν τῷ γήρα δὲ πολλάκις καὶ κρείττων γίνεται. Εἰ δὲ καὶ ἐν τισὶ μαραινόμενος χρόνῳ ἀσθενεῖν καὶ ἐλαττοῦσθαι δοκεῖ, οὐ δὲ αὐτόν ἐστι τοῦτο· ἀπαθῆς γὰρ ἐστὶν αὐτός καθ' αὐτόν· ἀλλὰ δι' ἄλλο τοῦτο γίνεται, ὅ τίποτε ἐστὶν ὃ χρῆται πρὸς τὸ νοεῖν ἀναλόγως ἔχοντι πρὸς αὐτόν, εἴτε πνεῦμα, εἴτε ἄλλο ὅτιοῦν, ὡσπερ καὶ ὀφθαλμὸς ἐν γήρα ἀμβλύς πως οὐ φθορᾷ τινὶ τοῦ αἰσθητικοῦ πνεύματος· αἰεὶ γὰρ τὸ αὐτὸ ἐστὶν ἀπαθῶς· ἀλλ' ἀτονίᾳ τοῦ ὀργάνου τοῦτο πάσχει. Εἰ γὰρ οἷόν τε ἦν τῷ γέροντι ὀφθαλμὸν ἐνθεῖναι νεωτέρου, ἐνήργει ἂν δι' αὐτοῦ τὸ αἰσθητικὸν πνεῦμα ὡς καὶ ἐν τῷ νέῳ, ὡσπερ καὶ ὑφαίρουμένου τοῦ χρώματος τοῖς παθοῦσιν, ὡσαύτως ἐνεργεῖ τὸ ὀπτικὸν πνεῦμα ὡσπερ καὶ πρὸ τοῦ παθεῖν. Καὶ ἐν τῷ γέροντι δὲ παχυτέρων καὶ στενωτέρων καὶ ξηροτέρων γινομένων τῶν χιτώνων ἢ ὑμένων τοῦ ὀφθαλμοῦ καὶ μὴ διαφανῶν ὄντων, ὡς πρότερον ἀλλ' ἐπιπροσθούτων f. 208^v οὕτω, οὐ δῖεσιν οὐδὲ διαπορθμεύεται· ῥαδίως τὰ αἰσθητικὰ εἰς τὸ αἰσθητικὸν πνεῦμα, ὡς πρότερον. Τοῦτο δὲ καὶ ἐν ταῖς μέθαις καὶ ταῖς νόσοις συμβαίνει, τῶν αἰσθητηρίων πασχόντων, οἷς τὸ ὀπτικὸν πνεῦμα κέχρηται. Ἀποδείξεις τέσσαρες περὶ πάντων προδηλόταται τοῦ τὰ πάθη καὶ τὰς κατ' αὐτὰ ἐνεργείας τοῦ συναμφοτέρου εἶναι, ὡς εἴρηται, ἦγουν τοῦ σώματος μὲν τοῦ τὴν ψυχὴν ἔχοντος, ἀλλὰ καθὼς τὴν ψυχὴν ἔχει, ὅτι τοῦ σώματος φθειρομένου οὔτε μνημονεύει· ἢ ψυχὴ λοιπόν, οὔτε φιλεῖ, τῇ συνθέσει συναπολυομένης καὶ τῆς κοινωνίας, ἐξ ἧς ταῦτα ἦν. Ὁ δὲ νοῦς αὐτός θεϊότερόν τι καὶ ἀπαθὲς καὶ οἷον χωρίζεσθαι τοῦ σώματος καὶ μένειν ἄφθαρτον.

Ἐπὶ τούτοις δείκνυσιν, ὅτι πολὺ ἀτοπώτερον τῶν ἄλλων ἐδόξαζε Ξενοκράτης περὶ ψυχῆς, λέγων ὡς ἡ ψυχὴ ἀριθμὸς ἐστὶ κινῶν ἑαυτόν· οὔτε γὰρ ἀριθμὸς ἐστὶν ὄλως, οὔτε κινεῖ ἑαυτὴν ἢ ψυχὴ, ὡς καὶ πρότερον ἐδείχθη· ἐπὶ πᾶσι δὲ τοῖς ἄλλοις ἀτόποις οὐδὲ χαρακτηριστικός ἐστὶ τῆς ψυχικῆς οὐσίας ὅρος ὁ τοιοῦτος, οὐδὲ τῶν ἐπ' αὐτῇ συμβεβηκότων δηλωτικός, εἴ τις ἐπιβλέψει εἰς τὰ πάθη αὐτῆς καὶ τὰς ἐνεργείας. Πῶς γὰρ ἂν εἴη τι τούτων ἀριθμὸς ἑαυτὸν κινῶν; Τοῦτο οὐδὲ μαντεύσασθαι ἂν οἷόν τε γένοιτο, οὕτω γελοῖον καὶ ἀτοπον.

Ἐπὶ τούτοις δείκνυσιν, ὅτι οὐδὲ συνίσταται ἡ ψυχὴ ἐκ τῶν πρώτων

στοιχείων τῶν ὄντων· δεῖ γὰρ καὶ τοῖς ἐξ αὐτῶν συγκειμένοις συνουσιουῖσθαι αὐτήν, εἰ μέλλοι μὴ τὰ ἀπλᾶ μόνον τῶν ὄντων, ἀλλὰ καὶ πάντα γινώσκειν δι' ὁμοιότητα· καὶ ἐκ πάντων ἐστὶ ἔσται τῶν δέκα γενῶν, καὶ πολλὰ ἂν εἶη καὶ οὐχ ἓν. Ἔτι, τὸ ἐκ πλειόνων εἶναι διαφόρων οὐ μᾶλλον γινώσκειν αὐτῇ τῶν ὄντων δι' ὁμοιότητα ἐμποιήσει ἢ ἄγνοιαν διὰ τὴν ἐκείνην πρὸς ἄλληλα διαφορὰν καὶ ἀνομοιότητα.

Ἐπὶ τούτοις φησὶν, ὅτι οἱ τριῦτοι οὐ μόνον οὐδέν τι κοινὸν περὶ πάσης ψυχῆς λέγουσιν, ἀλλ' οὐδέ περὶ μιᾶς ψυχῆς ὅλης χαρακτηρίζουσιν ἐντελῶς καὶ ἐρίζοντας. Οἱ μὲν γὰρ τῷ αἰσθητικῷ μόνῳ εἶπουν γνωστικῷ, οἱ δὲ τῷ κινητικῷ ταύτην εἰδοποιούσιν. Ἐν δὲ τοῖς Ὀρφαϊκοῖς ἔπεσιν 10 ἐκ τοῦ παντὸς κόσμου εἰσιέναι αὐτὴν λέγεται τοῖς ἐμψύχοις ἀναπνέουσιν, φερομένην ἐξωθεν ὑπὸ τῶν ἀνέμων, πρὸς τὸ ἀναπνευστικὸν αὐτῆς ἀφ' ὧντος τοῦ λόγου. Οὔτε δὲ τὰ φυτὰ ἀναπνεῖ, οὔτε τῶν ζώωντων ἔνια, καίτοι ψυχὴν ἔχοντα.

Ἐπὶ τούτοις καὶ τὸν Θαλῆν φησὶν οἶεσθαι διὰ πάντων κεκράσθαι 15 τῶν ὄντων τὴν ψυχὴν, θεῖόν γε ἀληθῶς οὔσαν, καὶ πᾶσι μεμῖχθαι· ταύτην γὰρ περὶ τοῦ θεοῦ τὴν δόξαν εἶχεν. Ἐλέγχει δὲ αὐτὸν οὐκ ἀληθεύοντα· οὔτε γὰρ πάντα τὰ ὄντα ἐμψυχα, οὔτε | μίαν καὶ τὴν αὐτὴν ψυχὴν τὰ f. 209 ἐμψυχα ἔχουσιν.

Ἐπεὶ δὲ ὁ Τίμαιος, ὡς τῆς ψυχῆς μεριστῆς οὔσης, διανέμει τὰς δυνά- 20 μεις αὐτῆς ἰδίαις μορίοις ἐκάστην, τὸ μὲν ἐννοεῖν ἐν τῇ κεφαλῇ τιθεῖς, τὸ δὲ θυμοῦσθαι ἐν τῇ καρδίᾳ, τὸ δὲ ἐπιθυμεῖν ἐν τῷ ἥπατι, καὶ ταύτη τῇ δόξῃ ἀντιλέγων, φησὶν ὡς εἰ μεριστὴ οὕτως ἢ ψυχῆ, τίποτε ἐστὶ τὸ συνέχον αὐτήν, καὶ μίαν εἶναι τῷ ἀριθμῷ ποιοῦν; οὐ γὰρ δὴ τὸ σῶμα φήσει τις· αὐτὴ γὰρ συνέχει μᾶλλον αὐτό, καὶ δῆλον ἐστὶ, ἀπολιπούσης 25 αὐτό, διαπαντὸς διαρρεῖ καὶ λύεται σηπόμενον. Εἰ δ' ἄλλο τί ἐστίν, ἢ μεριστόν ἐστι καὶ αὐτό, ὡς συνέχοιτο ἂν μᾶλλον αὐτὸ ὑπὸ τῆς ψυχῆς, ἢ ὑπ' ἄλλου συνεχόμενον ἐπ' ἄπειρον ἂν προῖοι· ἢ ἀμέριστον ὄν, διατί μὴ μᾶλλον αὐτὸ ἂν εἶη ψυχὴ; Πῶς δὲ καὶ ἔσται ἢ ψυχὴ μεριστή, εἴπου γε τεμνομένου τοῦ φυτοῦ ἕκαστα τῶν τμημάτων τὴν ὅλην ἔχει φυτικὴν 30 ψυχὴν καὶ ὁμοειδὲς ἐστὶ τοῖς ἄλλοις τμήμασιν καὶ τῷ πρὶν ἔλθω φυτῷ. Ὅτι δὲ τὴν θρεπτικὴν καὶ αὐξητικὴν καὶ τοῦ ὁμοίου γεννητικὴν ἕκαστον ἔχει τμήμα δύναμιν, δῆλον· καὶ τῶν ἐντόμων δὲ ζώων διαίρουμένων ἐκάτερον τῶν τμημάτων τὰς αὐτὰς ἔχει δυνάμεις τῆς ψυχῆς, ἦτοι τὸ αἰσθάνεσθαι καὶ κινεῖσθαι· εἰ δὲ μὴ ἐπὶ πλείστον διαρκεῖ ζῶντα, διὰ 35 τὸ μὴ ἔχειν ὄργανα ὡς πρότερον αὐτάρκως ὑπηρετοῦντα τῇ φύσει τοῦτ' ἐστὶ: —

Sur le livre II.

Ἐκ τοῦ δευτέρου.

Ὅτι μετὰ τὸ ἐκθέσθαι καὶ διελέγξαι τὰ δεδογμένα τοῖς πρὸ αὐτοῦ
περὶ ψυχῆς, νῦν ἐν τῷ δευτέρῳ προτίθεται περὶ πάσης ψυχῆς καθόλου
τὸν ἀκριβῆ δοῦναι διορισμὸν αὐτός. Ἡ μὲν οὖν ψυχὴ οὐσία ἐστίν· ἐ-
δεικται γὰρ μὴ εἶναι ἄλλου τοῦ τῶν ἐννέα γενῶν. Τῆς οὐσίας δὲ τριχῆ
λεγομένης, ὡς καὶ ἐν τῇ φυσικῇ εἴρηται· ἐστὶ γὰρ ἡ ὕλη, καὶ τὸ ἐπ' αὐτῇ
γινόμενον εἶδος, καὶ τὸ ἐξ ἀμφοῖν σύνθετον· ἡ μὲν ὕλη δυνάμεις ἐστὶν
ὡς δυνάμει· μόνον οὕσα καὶ οὐ τότε τι ὠρισμένως· τὸ δὲ εἶδος ἐστὶ τότε
10 τι ὀρίζον τὴν ὕλην καὶ εἰδοποιούν, ἐξ ὧν τὸ σύνθετον, τότε τι καὶ αὐτὸ
ὄν διὰ τὸ εἶδος. Διὸ καὶ τὸ εἶδος ἐντελέχεια καλεῖται, καθ' ὃ δηλονότι
ἡ ὕλη ἔχει τὴν τελειότητα, ἢ ὡς ἐντελής ἕξις τοῦ συνθέτου· ἐντελέχεια
δὲ ἢ μὲν ἐστὶν ὡς ἕξις, ἢ δὲ ὡς ἐνέργεια, ὡς ἐπιστήμη·
ἐνέργεια δὲ, ὡς τὸ θεωρεῖν. Μάλιστα δὲ δοκοῦσιν εἶναι οὐσίαι τὰ σώ-
15 ματα τὰ φυσικά, ἃ καὶ ἀρχαί εἰσι τῶν ἄλλων, τῶν τε μαθηματικῶν
δηλονότι καὶ τεχνητῶν. Οἱ γὰρ Πυθαγόρειοι καὶ τὰ μαθηματικὰ οὐσίας
f. 209^r ἐκάλουν. Τῶν δὲ φυσικῶν τὰ μὲν ἔχει ζωὴν, τὰ δ' οὐκ ἔχει. Ἐχοντα
δὲ ζωὴν εἰσιν ὅσα ἀφ' ἐαυτῶν δυνάμιν [ἔχει] κινήσεως θρεπτικῆς καὶ
αὐξητικῆς, πάντως δὲ καὶ τοῦ ἐναντίου, τοῦ φθίνειν, οὐχ ὅτι πάντα τὰ
20 ζωὴν ἔχοντα ταύτας μόνας ἔχει· τὰς δυνάμεις· ἐνια γὰρ καὶ αἰσθητικὴν
ἔχουσιν ὑπὲρ ταύτας, καὶ αὐτὴ ἕτερα καὶ λογικὴν ὑπὲρ πάσας· ἀλλ' ὅτι
καὶ τὰ μείζους ἔχοντα δυνάμεις τοῦ ζῆν πρῶτας ἐκεῖνας ἔχουσιν, καὶ εἴ
τι μὴ ταύτας ἔχει τὰς δυνάμεις, ἢ μόνας, ἢ πρὸ τῶν ἄλλων, οὐδόλως ἐστὶν
ἐμψυχον. Πᾶν ἄρα φυσικὸν σῶμα μετέχον ζωῆς οὐσία ἂν εἴη, ὡς ἡ ἐξ
25 ἀμφοῖν δηλονότι συγκειμένη ὕλης τε καὶ εἶδους. Ἡ δὲ ψυχὴ, οὔτε τὸ
σύνθετον οὕσα, οὔτε ἡ ὕλη, ἢ κατὰ τὸ εἶδος οὐσία λείπεται εἶναι. Καὶ
ἐστὶν ἡ ψυχὴ ἐντελέχεια σώματος φυσικοῦ ὀργανικοῦ δυνάμει ζωὴν
ἔχοντος, ἐντελέχεια μὲν, ὡς εἶδος· φυσικοῦ δὲ, ὅτι οὐ τεχνητοῦ καὶ
δυναμένου ζωὴν ἔχειν, ὅτι οὐ τις τῶν ἀπλῶν σωμάτων, ἢ τῶν συνθέ-
30 των μὲν, μὴ ἐχόντων δὲ ζωὴν, ὡς λίθου καὶ σιδήρου, οὐδέ τις τῶν
νεκρῶν. Ἐντελέχεια δὲ ἐστὶν ἡ ψυχὴ, ὡς ἡ πρώτη, ὡς ἡ ἕξις· τὰ
γὰρ ζῶα καὶ ὑπνώττοντα καὶ γρηγοροῦντα ἐμψυχά εἰσιν· εἰς δὲ τὸ μὲν
ὑπνώττειν τῇ ἀνενεργίῳ ἕξει ἦτο· τῇ ἐπιστήμῃ, τὸ δὲ γρηγορεῖν τῇ
ἐνεργείᾳ τῆς ἕξεως ἦτο· τῷ θεωρεῖν. Ὀργανικοῦ δὲ πρόσκειται ἦτο·
35 ὀργάνοις χρωμένου ὑπηρετοῦσι ταῖς τῆς ψυχῆς ἐνεργείαις· τὰ τε γὰρ ζῶα
ὀργανικοῖς σύνεστι σώμασι, καὶ τὰ φυτά, εἰ καὶ ἀπλουστέροις τῶν ἐν τοῖς
ζῴοις· ἐν γὰρ τοῖς ζῴοις ἐνια τῶν ὀργάνων, ἀνομοιομερῆ ὄντα, ἐκ δια-
φόρων ὁμοιομερῶν συνέστηκεν, ὡς ἡ χεὶρ ἐκ σαρκῶν, νεύρων, ὀστέων καὶ
τῶν ἄλλων· τὰ δὲ τῶν φυτῶν ἀπλούστερα, φύλλα τε εἰς φυλακὴν τῶν

περικαρπίων, καὶ αὐτὰ αὖ εἰς φυλακὴν τῶν καρπῶν, καὶ αἰ ῥίζαι τῆς
θρεπτικῆς ἐνεργείας ἕνεκεν δι' αὐτῶν ἐνεργούσης, ὡσπερ εἰσὶν ἐν τοῖς
ζῳοῖς τὰ στόματα.

“Ὅτι κατὰ τὴν φυσικὴν ἐπιτηδειότητα τοῦ σώματος ἐπιγίνεται ἡ ψυχὴ
ἀκολούθως ὡς ἐντελέχεια, ὡσπερ ἄρα τῷ κηρῷ τὸ σφαιρικὸν σχῆμα πρὸς
τοῦτο εὐφυῶς ἔχοντι· καὶ ἐν ἑκ ψυχῆς καὶ σώματος γίνεται ὡς ἐξ ὕλης
καὶ εἶδους. Καὶ πολλαχῶς λεγομένου τοῦ ἐνός, ὡς ἐν τοῖς Μετὰ τὰ
φυσικὰ, καὶ τοῦ εἶναι, τὸ ἐκ ψυχῆς καὶ σώματος σύνθετον, ἦτοι ἐκ τῆς
ὕλης καὶ τοῦ οὐ ἐστὶν ὕλη ἦτοι τοῦ εἶδους, τοῦτο μάλιστα καὶ ἔστι· καὶ
ἐν ἐστίν. Καὶ ἡ ψυχὴ ὁ λόγος ἐστὶ καὶ τὸ εἶδος τοῦ ὡς πῶς ἔχοντος
φυσικοῦ σώματος. Ἐἴπερ γάρ ὁ πέλεκυς φυσικὸν ἦν σῶμα καὶ δυνάμει
ζωὴν ἔχων, ἦν μὲν ἂν ὁ σίδηρος ἢ ὕλη· τὸ δὲ εἶναι | πέλεκυν, ἦτοι τὸ f. 210
εἶδος, ἦν ἂν ἡ ψυχὴ· τὸ δὲ ἐξ ἀμφοῖν σύνθετον ὁ πέλεκυς, τὸ ἔμψυχον
ἢ τὸ ζῶον. Νῦν δὲ ὁ σίδηρος ἐν τῷ πελέκει οὐ δυνάμει ζωὴν ἔχει· διὰ
τοῦτο οὐδὲ ψυχὴ ἐστὶ τὸ τοῦ πελέκεος εἶδος· οὐ γάρ τοῦ ἀπλῶς σώματος
ἢ ἐντελέχεια ψυχὴ ἐστίν, ἀλλὰ τοῦ τοιοῦδε, τοῦ δυνάμει ζωὴν ἔχοντος.
Καὶ ἔχον μὲν τὴν ἐντελέχειαν, ἔμψυχόν ἐστίν, παρελθούσης δὲ, οὐκ ἐστίν
ἔμψυχον, ὡσπερ καὶ ὁ ἐν τῷ πελέκει σίδηρος μόνος, λειψθεὶς τοῦ εἶδους
διαλυθέντος, οὐκ ἂν εἴη πέλεκυς λοιπόν, ἀλλ' ἢ ὁμωνύμως· ὡσπερ ὁ Σω-
κράτης τεθνηκῶς οὔτε Σωκράτης ἐστίν, οὔτε ἄνθρωπος, οὔτε λέγεται·
ἀλλ' ἢ ὁμωνύμως μόνον· καὶ ὀφθαλμός ἐστὶ καὶ λέγεται, ἕως ἂν ἡ ὄψις
ἐν τῇ κόρῃ ἦ καὶ τῇ ἄλλῃ ὕλῃ αὐτοῦ· τὸ δὲ σῶμα μόνον ἄνευ τῆς ὄψεως,
εἰ φθαρείη αὕτη, ὁμωνύμως ἂν οὕτω καλοῖτο, καὶ οὐ κυρίως, ὡς ὁ τοῦ
λιθίνου εἰδώλου ἢ τοῦ γεγραμμένου ζῳου.

“Ὅτι ἕνια μέρη τῆς ψυχῆς εἴτουν δυνάμεις, ἐντελέχειαι ὄντα μέρη
σωματικῶν, οὐ χωρίζονται αὐτῶν, ὡς ἡ θρεπτικὴ καὶ αὐξητικὴ καὶ
αἰσθητικὴ· ἡ γάρ ὀπτικὴ δύναμις ἀχώριστος τοῦ ὀφθαλμοῦ, καὶ ἐπὶ τῶν
ἄλλων ὡσαύτως. Ἐνια δὲ δυνάμεις αὐτῆς τῆς ψυχῆς κεχωρισμένα· εἰσὶν
ὡς μὴ οὔσαι ἐντελέχειαι ὀργάνων σωματικῶν, οἷον ὁ νοῦς τίνας ἂν εἴη
σωματικοῦ ἐντελέχεια, οὐδενὶ τούτων συνδεδεμένος; Εἰ μὴ τις καὶ ταῦτα
λέγοι ἐντελεχείας, ὡς τὸν πλωτήρα τοῦ πλοίου κεχωρισμένον μὲν ὄντα
φύσει τοῦ πλοίου, ἦ δὲ πλωτήρ ἐστίν, ἀχώριστον ὄντα αὐτοῦ καὶ ἐντελέ-
χειάν πῶς αὐτοῦ· οὐ γάρ ἐστίν αὐτὸ ἐνεργεῖα πλοῖον εἶναι πλωτήρως
ἄνευ. Τούτοις πρόσκεινται τινὰ ἐν τῇ φυσικῇ ἀκροάσει εἰρημένα περὶ
τῆς εἰς τὴν γνῶσιν ὁδοῦ καὶ περὶ τῶν ἡμῶν ἢ τῇ φύσει γνωριμωτέρων, ἢ
ἀδηλοτέρων, ὁμοίως καὶ περὶ τῆς τῶν ὀρισμῶν διαφορᾶς, ἦν καὶ ἐνταῦθα
καὶ ἄλλοθι δεδήλωκεν, ὅτι ἀκριβέστερός ἐστίν ὀρισμὸς ἢ συλλογισμὸς ὁ τὸ
διότι· ἔχων καὶ τὸ αἷτιον ὀηλῶν.

“Ὅτι τὸ ἔμψυχον τοῦ ἀψύχου διαστέλλεται τῷ ζῳῷ· τοῦτο δὲ πολλαχῶς·
Ἔστι γάρ καὶ κατὰ νοῦν, ὡς ἔχει τὰ λογικὰ ζῳα· καὶ κατ' αἰσθησίν, ἢ

ὡς πάντα τὰ ζῷα ἀπλῶς· καὶ κατὰ τὸ κινεῖσθαι καὶ ἴστασθαι κατὰ
τόπον, ὡς ἔχει τὰ κινούμενα μόνα. Ἐνια γὰρ ζῶντα καὶ αἰσθανόμενα
τῇ ἀφῆ ἀκίνηται καὶ ἐφ' ἐνὸς πέπηγε τόπου, ὡς τὰ ζωόφυτα· καὶ κατὰ
τὸ τρέφεσθαι καὶ αὔξειν καὶ φθίνειν μόνον, ὡς τὰ φυτά. Τά τε οὖν
6 πᾶσι τούτοις τοῖς τρόποις ζῶντα ἔμψυχα λέγεται καὶ ψυχὴν ἔχειν καὶ τὰ
f. 210^v καθ' ἓνα τρόπον μόνον, ἢ οἷον τὰ τῆν θρεπτικὴν ἔχοντα ψυχὴν, ὡς τὰ
φυτά. Καὶ πρῶτα ἔμψυχα τὰ φυτά ὡς οἰκοθεν καὶ μόνην τὴν πρώτην
ψυχὴν ἔχοντα, ἢ τὸ θρεπτικὸν καὶ αὔξητικὸν ἔνεστιν· τὰ γὰρ ἄλλως
ζῶντα ταῖς ὑψηλοτέραις ψυχαῖς οὐ δύναται ζῆν ταύτης χωρὶς· φημί δὲ
10 τὰ θνητά. Τὰ γὰρ θεῖα καὶ νοερά ταύτης οὐ δέονται. Διὸ καὶ ἔοικεν ἢ
φυτικῇ ψυχῇ τοῦ ζῆν εἶναι· ἀρχὴ τοῖς θνητοῖς πᾶσιν ἔμψυχοις, ὡσπερ καὶ
κοινὴ τοῖς ζῷοις αἰσθησις ἢ ἀφῆ· πάντα τε γὰρ ταύτη χρῶνται τὰ ζῷα,
καὶ ἓνια μόνη ταύτη χρῶνται καὶ ζῶσιν. Καθόλου τοίνυν ἢ ψυχῇ τούτοις
ὄριστα· τῷ διανοητικῷ, τῷ αἰσθητικῷ μετὰ κινήσεως, τῷ ἀπλῶς αἰσθη-
16 τικῷ καὶ τῷ θρεπτικῷ εἴτουν φυτικῷ. Καὶ ὅτι μὲν οὐ διάφοροι ταῦτα
ψυχαί, ἀλλὰ δυνάμεις διάφοροι μιᾶς ψυχῆς, ἐν ἣ εἰσι πᾶσαι, δέδεικται
πρότερον· κεχωρισμένα τε ἀλλήλων οὐ τῷ τόπῳ εἰσίν, ἀλλὰ τῷ λόγῳ
μόνῳ, πλὴν ἐπ' ἐνίων· δοκεῖ γὰρ ἐν τοῖς ὀφθαλμοῖς εἶναι τὸ ὀπτικόν, καὶ
ἐν ῥινί τὸ ὀσφραντικόν, καὶ ἐν ἄλλοις μορίοις τοῦ σώματος διάφοροι τῆς
20 αἰσθητικῆς ψυχῆς δυνάμεις. Ὁ δὲ νοῦς χωριστὸς εἴρηται εἶναι τοῦ σώ-
ματος καὶ τῶν σωματικῶν μορίων· εἰ δὲ χωριστός, καὶ ἀφθαρτος καὶ
τῶν ἄλλων δυνάμεων διαφέρων, ὡς τὰ αἰδία τῶν φθαρτῶν.

Ὅτι ὡσπερ λέγομεν ἐπίστασθαι τῇ ἐπιστήμῃ καὶ τῇ ψυχῇ, καὶ
ὕγιαίνειν τῇ ὑγείᾳ καὶ τῷ σώματι, ἢ μέρει τινὶ τοῦ σώματος, ὀφθαλμῷ
25 τυχόν, οὕτω καὶ ἐπίστασθαι λεγόμεθα τῇ ψυχῇ καὶ τῷ ἔμψυχῳ σώματι,
τῇ μὲν ὡς εἶδει καὶ ἐντελεχείᾳ ἐνεργούσῃ, τῷ δὲ ὡς ὑποκειμένῳ καὶ
ἐνεργουμένῳ. Ἔστι δὲ, ὡς εἴρηται, ἢ ψυχῇ εἶδος καὶ ἐντελέχεια σώ-
ματος, οὐ παντός, ἀλλὰ τοῦ πεφυκότος καὶ δεκτικοῦ. Καὶ πᾶν γὰρ εἶδος
οὕτως ἔχει, ὅτι ἐν τῷ πεφυκότι ἐστίν· οὐ γὰρ ἐν τῇ ὀσφρήσει τὸ λευκὸν καὶ
30 τὸ μέλαν, οὐδὲ ἐν τῇ γεύσει οἱ ψόφοι, οὐδ' ἐν τῇ ἀκοῇ τὸ γλυκὺ καὶ πικρὸν.

Ὅτι τῷ αἰσθητικῷ καὶ τὸ ὀρεκτικὸν σύνεστιν· διαίρειται δὲ εἰς ἐπι-
θυμίαν, θυμὸν καὶ βούλησιν· καὶ τοῖς μὲν ἀνθρώποις πρόσεστι καὶ τὰ
τρία· τοῖς δὲ ἄλλοις ζῷοις θυμὸς καὶ ἐπιθυμία μόνον· τοῖς δὲ ἦττον
αἰσθανομένοις ἢ ἐπιθυμία μόνον. Ἐνθα δὲ αἰσθησις καὶ ὄρεξις, καὶ τὸ
36 ἠδεσθαι ἢ ἀνιασθαι, καὶ τὸ ἐπιθυμεῖν τῶν ἠδέων, τὰ δὲ ἀνιαρά ἀπο-
τρέπεσθαι. Ἡ δὲ ἀφῆ, ὡς εἴρηται, κοινότερον τῆς αἰσθήσεως· καὶ τοῖς
ζωοφύτοις γὰρ πρόσεστιν, οὐ τοῖς ζῷοις μόνοις. Τῇ δὲ ἀφῇ συνεπα-
κολουθεῖ ἢ ὄρεξις. Ἐνίοις δὲ τῶν ἀφῆν ἔχόντων καὶ τὸ κατὰ τόπον
f. 211 κίνητικὸν ἐπακολουθεῖ· οὐ γὰρ τοῖς ζωοφύτοις· ὡσπερ ἄλλοις αὐθις καὶ
40 τὸ διανοητικὸν ἐπὶ τούτῳ, τοῖς ἀνθρώποις ὁηλονότι.

Ὅτι τὸ τῆς ψυχῆς ὄνομα κατηγορεῖται κατὰ τῶν διαφόρων ἐν τοῖς ἐμψύχοις ψυχῶν οὐ συνωνύμως, ὡς κατὰ εἰδῶν γένος· τὸ γὰρ συνωνύμως κατηγορούμενον οὐδὲν μᾶλλον ἐστὶν ἐν τῷδε, ἢ τῷδε ἢ ἑλαττον ὧν κατηγορεῖται, οὐδ' ἐστὶ τι πρῶτον τῶν ὑπ' αὐτῶν. Ἐν δὲ ταῖς διαφοραῖς ψυχαῖς οὐ τοιαύτη τάξις ἐστίν, ἀλλὰ κατηγορεῖται, ὡς τὸ σχῆμα τῶν πολυειδῶν σχημάτων, κατὰ κοινὸν ὄνομα· ὁπλοῦν γὰρ ὅτι τὸ τρίγωνον πρῶτον ἐν τοῖς σχήμασι, καὶ μετ' αὐτὸ τὸ τετράγωνον ἐφεξῆς, εἶτα τὰ ἄλλα ἐν τάξει· οὕτω δὲ καὶ ἐπὶ τῶν εἰδῶν ἢ δυνάμεων τῆς ψυχῆς ἔχει, ὡς εἴρηται, ἀπὸ πρώτου, τοῦ φυτικού, καθ' ἑρμῆν ἐπὶ τὰ ἄλλα ἢ προχώρησις· καὶ ὡς ἐν τῷ τετραγώνῳ δυνάμει τὸ τρίγωνόν ἐστίν, οὕτως ἐν τῷ αἰσθητικῷ τὸ θρεπτικόν, καὶ ὡς ἐν ταῖς ἄλλαις αἰσθήσεσιν ἢ ἀφή· οὕτε γὰρ αἰσθησίς ἐστι χωρὶς ἀφῆς ἄλλη, οὕτε τετράγωνον, μὴ τοῦ τριγώνου ὄντος, οὕτε ἢ αἰσθητικὴ ψυχὴ ἄνευ τῆς φυτικῆς· φυτικὴ δὲ ἐστὶν ἄνευ τῆς αἰσθητικῆς, ὡς καὶ ἀφή χωρὶς τῶν ἄλλων αἰσθήσεων, καὶ χωρὶς τῶν ἄλλων σχημάτων τὸ τρίγωνον.

Ὅτι σκόπος τῆ φύσει καὶ ἔργον φυσικώτατον τοῖς ἐμψύχοις ὅσα τέλεια καθ' αὐτὰ καὶ μὴ πεπηρωμένα μηδ' ἐκ ταυτομάτου γινόμενα, ὡς οἱ σκώληκες καὶ ὅσα ἐξ ὕλης καὶ σήψεως, τὸ ὅμοιον ἑαυτῷ ποιῆσαι, ὡς ἂν οὕτως ἅπαντα, ὡς οἶόν τε ἐστὶ, μετέχει τοῦ θείου τῷ αἰδίᾳ πως εἶναι· τό τε γὰρ θεῖον τῷ αἰδίῳ εἶναι οὐσίῳται καὶ τὰ ἐμψυχα τοῦ αἰεί πως εἶναι ἐφίεται, καὶ τοῦτο τέλος ἐστὶ τῆ φύσει περὶ αὐτῶν. Τὸ δὲ τέλος διττόν· τὸ μὲν οὖ, ὡς τῷ οἰκοδόμῳ τέλος ἢ οἰκία· τὸ δὲ ὧ, ὡς ὁ ἄνθρωπος· τοῦ γὰρ ἀνθρώπου χάριν ταύτην οἰκοδομεῖ. Ἀδύνατον δὲ ἐν τοῖς φθαρτοῖς φύσει κοινωνεῖν τῷ θεῷ τῆς αἰδιότητος ἀπλῶς, τῆ διαδοχῆ τοῦτο μηχανάται ἢ φύσις, καὶ ἕκαστον μὲν ἀριθμῷ ἐν ὄν, οὐκ ἐστὶν αἰεί· ποιεῖ δὲ ὅμοιον ἑαυτῷ, ἄλλο μὲν τῷ ἀριθμῷ δηλονότι, ταῦτόν δὲ τῆ φύσει καὶ τῷ εἶδει, καὶ οὕτως ἑαυτῷ τὴν μετουσίαν οἰκονομεῖ τοῦ ἀγαθοῦ καὶ θείου καὶ αἰδίου. Ὅργανον δὲ τῆς τοιαύτης διαδοχῆς τὸ σπέρμα· ἀρχὴ δὲ καὶ αἰτίον προσεχές ἢ ψυχὴ. Καὶ ἐστὶν ἐν τοῖς ἐμψύχοις αἰτίον ἢ ψυχὴ πᾶσι τοῦ αἰτίου τρόποις πλὴν τοῦ ὕλικου· εἰδικόν μὲν γὰρ ἐστὶν αἰτίον, ὅτι τοῖς ζῴοις τὸ ζῆν διὰ τὴν ψυχὴν ἐστίν· | διὰ δὲ τὸ ζῆν τὸ εἶναι· τὸ δὲ εἶναι διὰ τὸ εἶδος ἐστὶν ἐκάστω τῶν ὄντων· τελικόν δέ, ὅτι ἢ φύσις ἔνεκα τῆς ψυχῆς πάντα ἐν τοῖς ἐμψύχοις ποιεῖ, τοῖς σώμασι καὶ τοῖς περὶ αὐτὰ πᾶσιν ὡς ὀργάνοις χρωμένῃ· ποιητικόν δέ, ὡς ἐξ αὐτῆς οὔσης τῆς ἀρχῆς τῆς κινήσεως. Κινουῦνται γὰρ τῷ ψυχὴν ἔχειν τὰ ζῴα, καὶ ἂ μὴ κινεῖται κατὰ τόπον ἀλλοιοῦται καὶ μειοῦται καὶ αὔξει, ἂ τῆς κινήσεως ἐστὶν εἶδη τῆς ἀπλῶς λεγομένης· καὶ ἢ αἰσθησίς αὐ ἀλλοίωσις τίς ἐστίν· ἀλλοιοῦται γὰρ τὸ αἰσθανόμενον ὑπὸ τοῦ αἰσθητοῦ· ἢ δὲ αἰσθησίς διὰ τὴν ψυχὴν ἐστίν.

Ὅτι τῷ περὶ τῆς θρεπτικῆς ψυχῆς λόγῳ καὶ ὁ περὶ τῆς τροφῆς προ-

σίγκων ἐστί. Δοκεῖ τοίνυν τροφή εἶναι τὸ ἐναντίον τῷ τρεφομένῳ, ὡς τῷ πυρὶ τροφή τὸ ὕδωρ ἐστίν, ἤγουν τὸ ὑγρὸν, οἷον τὸ ἐλαϊώδες, εἰ καὶ μὴ τὸ ἀνάπαλιν διὰ τὸ τὰ ἀυλότερα τρέφεσθαι ὑπὸ τῶν ὑλικωτέρων· πῦρ δὲ ὕδατος ἀυλότερον. Κυρίως δὲ τὸ τρέφεσθαι ἐν τοῖς συνθέτοις καὶ ὑπὸ τῶν συνθέτων ἐστίν, οὐκ ἐν τοῖς ἀπλοῖς καὶ ὑπὸ τῶν ἀπλῶν. Ἐπεὶ δὲ οἱ μὲν ἐκ τῶν ὁμοίων λέγουσιν εἶναι τὴν τροφήν, ὡς καὶ τὴν αὔξησιν· αὔξει γὰρ σὰρξ προσθέσει σαρκός, καὶ ὄστον ὄστοῦ ὁμοίως προσθέσει, οὕτω δὲ καὶ τοῖς ὁμοίοις τρέφεσθαι τὰ τρεφόμενα, εἴπερ ἢ αὔξησις τῆ τροφῆ γίνεται· οἱ δὲ ἐκ τῶν ἐναντίων εἶναι λέγουσι τὴν τροφήν, ὡς τῆ πέψει μεταβαλλόντων τῶν τροφίμων, ἄρτου δηλονότι ἢ βρώματος ὄτουσιν, καὶ γινομένων ἕπερ τὰ τρεφόμενα, ἢ δὲ μεταβολῆ ἐκ τοῦ ἐναντίου ἐστίν εἰς τὸ ἐναντίον, δεῖ λέγειν ὡς, εἰ μὲν τὸ ἄπεπτον λέγοι τις τροφήν, ἀληθεύουσιν οἱ ἐξ ἐναντίου τρέφεσθαι λέγοντες· ἢ γὰρ ἄπεπτον, μεταβάλλει ἐκ τοῦ ἐναντίου πεψθὲν εἰς τὸ οἰκείον τῷ τρεφομένῳ σώματι. Εἰ δὲ τὸ πεπεμμένον καὶ προσκριθὲν λέγοι τροφήν, ἀληθεύουσιν οἱ ἐκ τῶν ὁμοίων τρέφεσθαι λέγοντες· ἢ γὰρ ὅμοιον, τῆ πέψει μεταβληθὲν προσεκρίθη τῷ τρεφομένῳ. Τὸ τρέφεσθαι δὲ κυρίως τοῖς ἐμψύχοις ἀρμόττει· τὰ δ' ἄλλα τρέφεσθαι λέγονται κατὰ συμβεβηκός, ἃ συμβέβηκε τῷ τρεφομένῳ, οἷον τὸ λευκόν, ἢ τὸ τρίπηχυ καὶ τὸ πῦρ, οὐκ ἂν εἰκότως λέγοιτο τρέφεσθαι, ἀψυχον ὄν.

Ἐπεὶ τὸ τρέφον τὴν οὐσίαν σώζει τοῦ τρεφομένου, ἢ ἐστὶν εἶδος καὶ οὐσία τις, ὃ, τίποτε ἐστὶ τὸ τρέφον· ἢ δὲ ποσὸν ἐστὶ, πρόσθεσιν καὶ αὔξησιν ἐμποιεῖ. Ὡς ἄλλο οὖν καὶ ἄλλο θεωρεῖται ἢ τροφή καὶ τὸ αὔξη-
 f. 212 τικόν, καὶ ἄλλης καὶ ἄλλης δυνάμεως ψυχικῆς | συναίτιον, καὶ οὔτε ἅμα
 25 ἐνεργοῦσιν ἐν τῷ ἐμψύχῳ, οὔτε αἰεὶ ἀμφότερα. Ἀεὶ μὲν γὰρ τρέφεσθαι δεῖ τὸ ἐμψυχον, εἰ μέλλοι σώζεσθαι τῆ τροφῆ· οὐκ αἰεὶ δὲ αὔξει τῆ προσθέσει, ἀλλὰ καὶ φθίνει. Καὶ μὴν καὶ γεννητικόν ἐστὶν ἢ τροφή καὶ οὐσιοποιὸν οὐκ αὐτοῦ τοῦ τρεφομένου, ἀλλὰ τοῦ παρ' αὐτοῦ γεννωμένου· περίττωμα γὰρ τῆς τροφῆς τὸ σπέρμα· ὥστε τί μὲν θρεπτικὸν τῆς ψυχῆς
 30 δυνάμις ἐστὶν ἐν τῷ ἐμψύχῳ οἷα σώζειν αὐτό τε καὶ τὸ οἰκείον εἶδος· ἢ δὲ τροφή, παρασκευὴ τῆ τοιαύτη δυνάμει εἰς τὴν οἰκείαν ἐνεργείαν, τῆς στερηθεῖσαν ἀδύνατον οὕτ' ἐνεργεῖν, οὕτ' εἶναι λοιπόν· οὐ γὰρ οἷόν τε τὴν ποιητικὴν δυνάμιν ἄνευ τῆς προσηκούσης ἐνεργεῖν ὕλης. Καὶ ἐστὶ τρέφον μὲν ἢ θρεπτικὴ ψυχὴ, τρεφόμενον δὲ τὸ ἐμψυχον· ὃ δὲ τρέφεται, ἢ
 35 τροφή. Ἐπεὶ δὲ πάντα δίκαιον ἀπὸ τοῦ τέλους προσαγορεύειν, δεῖ μάλλον γεννητικὴν τὴν τοιαύτην καλεῖν ψυχὴν ἢ δυνάμιν ἢ φυλακτικὴν· φυλάττει γὰρ ἕνεκα τοῦ προάγειν ὁμοίον, ὃ ἐστὶ τὸ γεννᾶν. Δυσὶ δὲ τὸ ἐμψυχον χρῆται, οἷς τρέφει, τῆ τε ἐνούση εἰς τοῦτο δυνάμει, ὡς κινούση μόνον, καὶ τῷ κατὰ φύσιν θερμῷ ὡς κινουμένῳ μὲν ὑπ' αὐτῆς, κινουμένῳ
 40 δὲ τὴν τροφήν καὶ τὰ ὑπουργὰ τοῦ σώματος μόρια· οὔτε δὲ θρέψειεν ἂν